

ikke er blevet tid eller lejlighed til en diskret, frugtbar og nødvendig interkollegial kontrol af disse udenværker. Det er jo da noget, man ellers rundt omkring klarer ganske uformelt.

Anders Monrad Møller

Oppdaginga av fattigdommen. Sosial lovgivning i Norden på 1700-tallet. Oslo-Bergen-Stavanger-Tromsø, Universitetsforlaget, 1983. 456 s.

På baggrund af det nordiske historikermøde i Uppsala i 1974, som bl.a. havde *Central- og lokalforvaltning eller regionalt selvstyre under 1700-talet* som tema, besluttede en række nordiske historikere at fortsætte udforskningen af beslutningsprocesserne i de fem nordiske lande i det anførte tidsrum. Formålet var gennem en række undersøgelser af afgrænsede emner at gennemføre en sammenligning mellem de nordiske lande for bl.a. at finde frem til henholdsvis ligheder og forskelle mellem de to statstyper, der fandtes i Norden i 1700-tallet: på den ene side det absolutistiske statssystem i Danmark-Norge-Island og på den anden side det repræsentative system, som fandtes i Sverige-Finland. Som det fremgår af forskningsprojektets overordnede titel *Centralmakt och lokalsamhälle – beslutsproces på 1700-talet* skulle den komparative analyse koncentrere sig om, hvorledes den centrale statsmagt og de lokale samfund vekselvirkede, og hvordan magtforholdet var imellem de to 'poler'.

Oppdaginga av fattigdommen, som er den anden publikation i serien, den første omhandlede *Stadsadministrationen i Norden på 1700-talet* (se ovenfor), indledes med en kort bibliografisk oversigt over den vesteuropæiske litteratur om fattigdom og fattigforsorg, en nyttig vejledning til sammenlignende studier, der rækker ud over Norden. Derpå følger enkeltafhandlinger om fattigvæsenet i de fem nordiske lande.

Harald Jørgensen skildrer sobert det offentlige fattigvæsen i Danmark med udgangspunkt i Frederik IVs forordninger af 24.9.1708, der er de første egentlige danske fattiglove. Lovene er bygget på de frivillige bidrags princip, og Harald Jørgensen når frem til, at det hverken økonomisk eller politisk lykkes for enevælden frem til slutningen af 1700-tallet effektivt at sætte fattiglovgivningen igennem og ser en væsentlig årsag hertil i befolkningens og de lokale instansers aktive og passive modstand.

I sin skildring af forholdene i Norge lægger Ståle Dyvik i sit afsnit endnu mere vægt på den indflydelse, lokalsamfundet havde på såvel udformningen som administrationen af fattigforsorgen. I den svenske undersøgelse bliver det påpeget, at initiativet til reformer vedrørende fattigvæsenet først og fremmest efter 1750 tages fra centralt hold, men det understreges samtidig, at de lokale instanser dels var med til at påvirke Riksdagens beslutninger og dels selv traf beslutninger om fattigforsorgens indretning. Den svenske undersøgelse er foretaget af Ulla Johanson med særbidrag af Sven Malmberg og Karl-Gustaf Andersson.

Det finske bidrag indskrænker sig til en analyse af to len inden for det sydøstfinske Borgå stift. Bidragyderen, Panu Pulma, lægger vægt på, at behandlingen af de fattige varierer ud fra de forskellige social-økonomiske strukturer, der findes i henholdsvis den østlige og den vestlige del af stiftet, alt efter om der var

behov for eller overskud af arbejdskraft. Pulmas konklusioner omkring selve beslutningsprocesserne ligner det svenske bidrags. Skudt ind imellem afhandlingerne står det islandske bidrag, der viser, at forholdene i Island var så forskellige fra det øvrige Norden, at de reelt ikke er anvendelige i en komparativ analyse, der i hvert fald som udgangspunkt må have visse fællestræk i samfundsforholdene at gå ud fra.

Hermed når man imidlertid også frem til det, der forekommer mest problematisk ved hele projektet, nemlig selve den komparative analyse. Det er Ståle Dyvik, som i et afsluttende afsnit foretager denne analyse på baggrund af enkeltbidragene, som kun sporadisk giver sig til at sammenligne. Dyviks indfaldsvinkel er, at man jo har at gøre med to i princippet grundlæggende forskellige statssystemer, den dansk-norsk-islandske enevælde, der angiveligt er stærkt centraliseret, over for Frihedstidens svensk-finske repræsentative system, der angiveligt skulle indeholde muligheder for styring fra 'periferien'. Dyvik når på grundlag af enkeltafhandlingernes resultater imidlertid frem til det tilsyneladende paradoks, at sagsbehandlingen i den enevældige stat i virkeligheden var ret så decentraliseret, mens den i Sverige-Finland var centraliseret. Dog tilføjer Dyvik, at det er et fællestræk ved begge statssystemer, at lokalsamfundene i praksis havde en reel magt over sine egne livsvilkår (jf. s. 439f).

Spørgsmålet er, om modstillingen enevælde kontra repræsentativt system for så at 'måle' beslutningsprocessen i forhold til denne modstilling i virkeligheden er meningsfuld, fordi den i selve sit udgangspunkt efter min mening overbetoner det formelt centralistiske aspekt ved den enevældige styreform på den ene side, og på den anden side samtidig overbetoner det formelt repræsentative ved det svensk-finske system. Og det næste spørgsmål er så, om denne modstilling uundgåeligt er en følge af selve den metodiske tilgang til emnet, hvor det er beslutningsprocesserne, der sammenholdes uden teoretiske overvejelser over, hvorvidt beslutningsprocesser og -systemer egentlig vil være så forskellige, når man har at gøre med – som påvist i enkeltafhandlingerne – i det store og hele ensartede samfundsmæssige grundforhold og herunder ensartede problemer omkring det valgte emne: fattigdommen. Det er i hvert fald værd at stille spørgsmålet, om disse forhold i virkeligheden ikke er langt mere afgørende end forskelle i den centrale statslige struktur, og om det derfor ikke er meget logisk, at procedurerne er nogenlunde ens, således at enevælden nødvendigvis kommer til at virke mindre enevældig og det svensk-finske system mere centraliseret, end det formelt var?

Benito Scoozza

BIRGITTA OLAI: Storskiftet i Ekebyborna. Svensk jordbruksutveckling avspeglad i en östgötasocken. *Studia Historica Upsaliensia* 130. Sth., Almqvist & Wiksell, 1983. X + 289 s. 130 Skr.

Udskiftningen med ophævelse af det middelalderlige dyrkningsfællesskab var i Sverige i modsætning til Danmark en langvarig proces, der strakte sig over mere end 100 år. Den første forordning, der muliggjorde en begyndende opløsning af fællesskabet, var loven om »storskiftet« fra 1757, hvorefter bønderne i en landsby efter ansøgning fra mindst én lodsejer kunne få tilladelse til at få deres jord samlet